GABRIEL BĂRDĂŞAN
(Timişoara)

FORMAŢII LEXICALE INTERNE CU BAZA MOŞTENITĂ DIN LATINĂ ÎN VOCABULARUL DIALECTULUI ISTROROMÂN

Problematica pe care o prezentăm în lucrarea noastră valorifică, în mare măsură, materialul lingvistic utilizat în cercetările noastre recente (Bărdăşan 2009; Frăţilă, Bărdăşan 2010) referitoare la elementul latinesc din lexicul dialectului istroromân. Delimitarea acestui strat etimologic din structura vocabularului istroromân a presupus identificarea şi inventarierea elementelor care îl compun, aspecte ce permit compararea cantitativă a acestor elemente cu termenii aparţinând altor straturi lexicale. Însă, raportul cantitativ dintre elementele ce compun straturile lexicale integrate în ansamblul vocabularului nu prezintă, în general, o relevanţă totală şi nu poate evidenţia importanţa acestora, dacă nu se au în vedere şi alte aspecte. Ceea ce conferă importanţă cuvintelor ţine de *vitalitatea formelor lingvistice*, particularitate ce poate fi relevată, la nivel lexical, prin frecvenţa de utilizare a cuvintelor în actele de comunicare cotidiană, prin aria de răspândire a termenilor, prin semantica lor şi prin puterea acestora de a crea forme lingvistice noi în interiorul subsistemului lexical în care se actualizează.

Deşi din punct de vedere „genetic" stratul lexical de bază rămâne în structura vocabularului elementul cu cea mai mare importanţă pentru precizarea originii unui idiom, acest strat fundamental îşi poate pierde vitalitatea, pe traseul evolutiv al limbii, datorită unor condiţii de dezvoltare aparte şi datorită unor factori extralingvistici care îşi pot exercita influenţa asupra sa. În condiţiile în care istroromâna ilustrează această evoluţie specială (lipsită fiind de contactul cu celelalte dialecte româneşti nord- şi sud-dunărene şi nevoită fiind să înfrunte presiunea

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

şi concurenţa puternică a unui cod lingvistic superior din punctul de vedere al funcţiilor pe care le exercită în comunitatea vorbitorilor de istroromână), este necesară verificarea vitalităţii stratului lexical moştenit din latină din punctul de vedere al capacităţii elementelor care îl compun de a dezvolta, cu resurse proprii, formaţii lexicale noi. Instrumentele acestei forme de dezvoltare lingvistică sunt, de fapt, mijloacele interne de îmbogăţire a vocabularului (derivarea, compunerea şi schimbarea valorii gramaticale) şi, într-o măsură limitată, chiar structurile lexicale create după modelele străine calchiate.

Delimitarea inventarului de termeni de origine latină din vocabularul istroromânei, pornind de la materialul lingvistic înregistrat în lucrările cu caracter lexicografic consacrate fondului lexical al dialectului istroromân (glosare, vocabulare, dicţionare, atlase lingvistice, culegeri de texte dialectale, articole şi studii), a favorizat şi identificarea formaţiilor interne la baza cărora se află cuvinte istroromâne de origine latină.

În cele ce urmează ne propunem să realizăm o prezentare analitico-sintetică a formaţiilor lexicale istroromâne ce au la bază cuvintele primare moştenite din latină, cuprinse în inventarul termenilor istroromâni de origine latină, în funcţie de mijlocul lingvistic cu ajutorul căruia s-au format în istroromână sau, în unele cazuri, chiar în epoca românei comune (dacă este vorba de forme lingvistice care concordă cu cele din dacoromână, aromână şi meglenoromână şi care se presupune că au apărut şi s-au menţinut încă din perioada de unitate a limbii române). Demersul nostru are ca scop verificarea vitalităţii acestui strat lexical în ansamblul vocabularului istroromân prin (in)capacitatea derivativă a bazelor lexicale latineşti identificate.

1. Formaţii interne prefixate de la baze lexicale latineşti

ĂN-, cu variantele ***ân-***, ***ăm-***, ***âm-***, ***n-***, ***m-*** (< lat. *in-*): ***(ă)mprínde*** „a aprinde” ← *(ă)m-* + *(a)prínde* (< lat. *apprĕndĕre*); ***(ă)nmiså***, ***(ân)miså se***, ***miså***[1] „a visa” ← *(ă)n-/âm-* + *viså* (< lat. *vīsāre*). Eti-

[1] Forma vebală *miså* reprezintă un derivat verbal de la *viså*, chiar dacă aparent lipseşte prefixul *ăn-*. Indiciul prezenţei sale în structura formei verbale ni-l oferă evoluţia fonetică *v* > *m* ca rezultat al influenţei prefixului *ăn-* asupra formei verbale simple *visa*.

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

mologic, sub acelaşi prefix de origine latină ar putea fi notate şi alte cuvinte din istroromână (oferite în unele cercetări ca exemple de derivate cu prefixe), dar în cazul acestora procesul de derivare s-a produs încă din latină, astfel că în dialectul istroromân ele sunt cuvinte moştenite din derivate latineşti: ***(ă)ncaţå*** „a se încălţa” (< lat. *incalciāre*), ***(ăn)carcå*** „a încărca” (< lat. *(in)-carr(ĭ)cāre*), ***ănčínje (se)*** „a (se) încinge” (< lat. *incĭngĕre*), ***ănmeştí***, ***ănveştí*** „a se îmbrăca” (< lat. *ĭnvestīre*), ***(ă)nmeţå*** „a învăţa” (< lat. *invĭtiāre*), ***(ă)nsurå*** „a se însura” (< lat. **(in)uxorāre*) etc. La cele două forme verbale cu bază latină se adaugă alte două verbe derivate, dezvoltate din formaţii interne istroromâne, care au la bază cuvinte de origine latină: ***ăndocĺå*** „a deochia” ← *ăn-* + *docĺå* (< ir. *odúcĺu* + *-å*, din compusul *de* + *ocĺú* [< lat. *ŏcŭlus*]); ***nabí*** „a înălbi” ← *ăn-* + **abi* (< *åb* [< lat. *albus*] + *-i*).

NA-, prefix aspectual de origine slavă ce perfectivează verbul şi indică ideea de suficienţă a acţiunii verbale, saturaţia (Klepikova 1960, p. 176): ***nadurmi (se)*** „a termina somnul/a se sătura de dormit” ← *na-* + *durmí* (< lat. *dormīre*); raportat la forma simplă neprefixată *durmí*, forma cu prefix are sens terminativ, iar prin prefixul însuşi (cu sens „saturativ” – Sârbu 1995, p. 475) verbul are caracter „sativ” şi exprimă satisfacerea subiectului prin acţiunea efectuată (Klepikova 1960, p. 174); ***namăncå (se)***, ***namâncå (se)*** „a mânca pe săturate” ← *na-* + *măncå/mâncå* (< lat. *mandūcāre*); verbul prefixat, raportat la verbul simplu cu care face pereche (*mâncå* – *namâncå*), exprimă modalitatea de realizare a acţiunii verbale (Sârbu 1995, p. 472).

NE- (< sl. *ne-*), prefix cu rol de a nega ideea cuprinsă într-un cuvânt; îl întâlnim în câteva adjective istroromâne dezvoltate din participiile unor verbe moştenite din latină: ***necunoscút*** „necunoscut” ← *ne-* + *cunoscút* (formă participială a verbului ir. *cunóşte* < lat. *connoscĕre*, utilizată cu valoare adjectivală); ***nemaritåta (nemeritåta)*** f. „nemăritată” ← *ne-* + *maritåta/maritåtę* (adjectiv provenit din participiul verbului *maritå (se)/meritå (se)* „a se mărita” < lat. *marītāre*); ***nenascút*** „nenăscut” ← *ne-* + *nascút* (participiul verbului *nåşte* < lat. *nascĕre*).

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

PO- (< sl., cr. *po-*), prefix ce marchează perfectivarea – noţiunea de limită temporală sau spaţială a acţiunii verbale (Klepikova 1963, p. 69–81): ***pocadѓ*** „a cădea” ← *po-* + *cadѓ* (< lat. *cadēre*), formă aspectuală perfectivă (cu valoare intensivă (Morariu 1932, p. 14, nota 35), prin raportare la forma neprefixată *cadѓ*); ***počirå (poţirå)*** „a termina de cinat” ← *po-* + *čirå* (< lat. *cēnāre*) – verbul are sensul unei acţiuni săvârşite pe deplin şi definitiv (sens „terminativ”); ***pocuperí*** „a acoperi” ← *po-* + *cuperí* (< lat. *(ac)-co(o)perīre*); ***pofåče*** „a face” ← *po-* + *fåče* (< lat. *facĕre*); ***pofurå*** „a fura” ← *po-* + *furå* (< lat. *fūrāre*); ambele forme din perechea verbală *furå – pofurå* au caracter terminativ prin sensul lexical al formei neprefixate, rolul prefixului *po-* fiind doar acela de a da caracter distributiv verbului: acţiunea presupune câteva obiecte (Klepikova 1960, p. 174); ***polegå*** „a lega” ← *po-* + *legå* (< lat. *lĭgāre*); ***pomѓre*** „a pleca” ← *po-* + *mѓre* (< lat. *mĕrgĕre*); ***pomurí*** „a muri” ← *po-* + *murí* (< lat. *mŏrīre*) – prefixul indică săvârşirea, terminarea acţiunii, el dă verbului sens totalizator-distributiv „trecerea într-o anumită stare este realizată de câteva subiecte înţelese ca un întreg” (*ibidem*, p. 177–178); ***poscapå*** „a scăpa” ← *po-* + *scapå* (< lat. **excappāre*); ***posculå (se)*** (refl.) „a (se) scula” ← *po-* + *sculå (se)* (< lat. *excŭb(ŭ)lāre*); ***pospelå*** „a spăla” ← *po-* + *spelå* (< lat. **experlavāre = expellavāre*); ***poscutå*** „a asculta” ← *po-* + *(a)scutå* (< lat. *ascŭltāre*); ***posemirå*** „a semăna” ← *po-* + *semirå* (< lat. *sēmĭnāre*); ***posorbí*** „a sorbi; a înghiţi” ← *po-* + *sorbí* (< lat. *******sŏrbīre*); ***pospúre*** „a spune” ← *po-* + *spúre* (< lat. *exponĕre*); ***poşteptå*** „a aştepta puţin” ← *po-* + *(a)şteptå* (< lat. **astectāre*); ***posúje*** „a suge” ← *po-* + *súje* (< lat. *sugĕre*); ***posveĺå*** „a tunde primăvara oile în jurul ugerului, pe burtă şi sub coadă” ← *po-* + *sveĺå* (< lat. *sŭbīliāre*) – forma nu mai este simţită ca derivată; ***potaĺå*** „a tăia” ← *po-* + *taĺå* (< lat. *talĭāre*) – prefixul indică limita realizării acţiunii şi conferă verbului caracter totalizator-distributiv: „acţiunea cuprinde câteva obiecte şi este efectuată de mai multe subiecte” (*ibidem*, p. 179); ***potórče***, ***potórţe*** „a termina de tors” ← *po-* + *tórče* (< lat. **tŏrquĕre*) – verbul exprimă sensul săvârşirii depline, dar are şi o nuanţă distributivă: „acţiunea e percepută ca şi când ar consta dintr-o serie de acte” (*ibidem*, p. 180); ***poučíde*** „a ucide, a omorî” ← *po-* + *učíde* (< lat. *occīdĕre*).

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

PRE- (< cr. *pre-*): ***prenamâncå (se)*** „a mânca prea mult” ← *pre-* + forma verbală perfectivă *namâŋcå (se)* (< *na-* + *măncå/muncå*), fără a schimba însă valoarea aspectuală perfectivă a verbului; ***preşedé́*** „a se muta” ← *pre-* + *şedé́* (< lat. *sĕdēre*), analog cu forma slavă (de sud) *preseliti*.

PRI- (< cr. *pri-*), prefix aspectual perfectiv cu nuanţa de sens „de tot”: ***prirugå*** „a ruga” ← *pri-* + *rugå* (< lat. *rŏgāre*), verbul prefixat având sens intensiv şi caracter terminativ; ***prinoví*** „a schimba, a înnoi” ← *pri-* + *nov* „nou” (< lat. *nŏvus*) + *-i*; ***pritréče*** „a trece” ← *pri-* + *treče* (< lat. *traicĕre*), verb cu sens persuasiv, prefixul indicând hotarul, limita acţiunii (*ibidem*, p. 180); ***privínde*** „a vinde” ← *pri-* + *vínde* (< lat. *vendĕre*).

PRO- (< v. sl. *pro-* „străbatere, pătrundere” – FC, p. 200), prefix aspectual perfectiv de origine slavă: ***pročurí*** „a ciurui, a trece prin ciur” ← *pro-* + *čurí* (< ir. *čur* [< lat. *cībrum*] + *-í*).

R(E)- (< lat. *re-*), prefix iterativ: ***racaţå*** „a prinde, a apuca” ← *r(e)-* + *acaţå* (< lat. **accaptiāre*).

RES-/REZ- şi **RAS-/RAZ-** (< v. sl. *раз-/рас-* „separaţia, slăbirea acţiunii” – *ibidem*, p. 212), echivalentul lui *des-/dez-* (< lat. *dĭs-*) pe care l-a înlocuit de timpuriu: ***resmaritå*** „a divorţa” ← *res-* + *maritå (se)* (< lat. *marītāre*); ***resmeţå*** „a dezvăţa” ← *res-* + *(ăn)meţå* (< lat. *invĭtiāre*).

ZA-/ZE- (< sl., cr. *za-*), prefix aspectual perfectiv intrat în istroromână prin croată: ***zacântå*** „a cânta” ← *za-* + *cântå* (< lat. *cantāre*); ***zacĺemå*** „a chema, a striga (pe cineva) în repetate rânduri, a face semn să vină” ← *za-* + *cĺemå* (< lat. *clamāre*); ***zacĺíde***, ***zecĺíde*** „a închide” ← *za-/ze-* + *(ăn)cĺide* (< lat. *(in)clūdĕre*), structură verbală favorizată de echivalentul verbal cr. *zaključati* (EWR, 816; Dahmen, Kramer 1988, p. 241); ***zadurmí***, ***zedurmí*** „a adormi” ← *za-/ze-* + *durmí* (< lat. *dormīre*); ***zajucå*** „a dansa” ← *za-* + *jucå* (< lat. **iŏcāre*); ***zajurå se*** refl. „a se jura, a depune jurământ, a ruga implorând” ← *za-* + *jurå* (< lat. *iūrāre*); ***zalatrå*** „a lătra, a începe să latre, a scoate un lătrat” ← *za-* + *latrå* (< lat. *lātrāre*); ***zalegå*** „a lega, a pune cătuşe (cuiva), a lega în fiare un condamnat” ← *za-* + *legå* (< lat. *lĭgāre*); ***zamurí*** „a se sufoca, a se asfixia” ← *za-* + *murí* (< lat.

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

mŏrīre); ***zaučíde*** „a ucide, a omorî, a tăia (un animal)” ← *za-* + *učíde* (< lat. *occīdĕre*); ***zeplǎnje*** „a începe să plângă” ← *za-* + *plǎnje/plâje* (< lat. *plangĕre*); ***zmačirå*** „a măcina” ← *za-* + *mačirå* (< lat. **machĭnāre*).

2. Formaţii interne sufixate de la baze lexicale latineşti

a) sufixe substantivale:

-ÅČ (cf. cr. *-ač* şi sl. *-ač* (Pascu 1916, p. 198)), sufix pentru numirea agentului: ***cântåč*** m. şi pl. „cântăreţ” ← *cântå* (< lat. *cantāre*) + *-ač*; cf. scr. *pevač* „idem”.

-AR/-ÅR (< lat. *-arius*, dar şi sl. *-arĭ*), sufix pentru a numi conţinutul sau locul unde se află ceva, pentru desemnarea unei ocupaţii referitoare la obiectul denumit de bază; uneori, sufix peiorativ (Kovačec 1971, p. 164): ***furniyår*** „furnicar, muşuroi” ← *furníg˜*, *furníga* (< lat. *formīca*) cu sufixul *-år*; ***®årbar*** „vânzător de plante medicinale” este un caz izolat în care se realizează o „echivalare” în dialect a derivatului împrumutat din croată (*un tråvar*, *do® tråvar*) cu un sinonim ce are la bază cuvântul moştenit din latină *®årbę*, *®årba* (< lat. *hĕrba*, *-am*), dar păstrând sufixul ce exprimă ocupaţia *-ar*; ***peducĺår*** „păduchios” ← *pedúcĺu* (< lat. *pēdŭc[ŭ]lus*, *-um*) + *-år*.

-ĂŢ (< *-eţ*, după modelul cr. *-ac* < sl. com. **-ĭcĭ* – Frăţilă 2004, p. 241): ***caprắţ*** „ţap” ← *cåprę*, *cåpra* + *-ăţ* (< *-eţ*).

-CA/-KĘ (< sl. *-ka* – Pascu 1916, p. 231), sufix moţional: ***pulĺkę*** „puică” ← *pulĺ* (< lat. *pŭlleus*, *-um*) + *-ca/-kę*.

-IČ, **-IŢ**, **-IÄ** (< sl. *-ič*), sufix cu ajutorul căruia se derivă diminutive de la substantive masculine şi neutre: ***areličˇ*** „ineluş” ← *arél* (< lat. *ānĕllus*, *-um*) + *-ič*; ***asiričˇ***, ***asiriţ*** „măgăruş” ← *åsir* (< lat. *ăsĭnus*) + *-ič/-iţ*; ***bovíčˇ***, ***bovíţ*** „juncan, tăuraş” ← *bó(vu)* (< lat. *bŏvus*, *-um*) + *-ič/-iţ*; ***calíčˇ***, ***cålíţ*** „mânz” ← *cå(l)* (< lat. *caballus*) + *-ič*; ***capiťˇ*** „căpşor” ← *cåp* (< lat. *caput*) + *-iťˇ*; ***capričˇ***, ***capriţ*** „ied” ← *cåprę*, *cåpra* (< lat. *capra*, *-am*) + *-ič/-iţ*; ***cắreličˇ/cărelíčˇ*** „căţeluş” ← *cărele* art. (< lat. *canis*, *-em*) + *-ič/-ič*; ***corbičˇ*** „corb mic” ← *corb* (< lat. *cŏrbus*, *-um*) + *-ič*; ***corničˇ*** „corn mic” ← *corn*[1] (< lat. *cŏrnu*) +

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

-ič; ***cuţitiču*** (art.) „cuţitaş” ← *cuţít* (< lat. **cotītus*, *-um*) + *-ič*; ***domnič*** „domnişor”, „Domnul Iisus” ← *domn* (< lat. *dominus*) + *-ič*, ca şi în cr. *Božić* „Crăciun”; ***fečorič***, ***feţorič***, ***feţoriţ*** „băieţel; copil; sugar” ← *fečór* (< lat. **fētiolus*, *-um*) + *-ič*; ***fokič*** „focuşor” ← *foc* (< lat. *fŏcus*, *-um*) + *-ič*; ***®edič*** „ied” ← *®ed* (< lat. *haedus*, *-um*) + *-ič*; ***junkič*** „juncan” ← *junc* (< lat. *iŭvĕncus*, *-um*) + *-ič*; ***Ílepurič***, ***Ílepuriţ*** „iepuraş” ← *Ílépur* (< lat. *lĕpus*, *-ŏrem*) + *-ič/-iţ*; ***meričˇ*** „mărul lui Adam” ← *mer* (< lat. *mēlum*) + *-ič*; ***periˇč*** „perişor, „puf” ← *per* (< lat. *pĭlus*, *-um*) + *-ič*; ***pičorič*** „picioruş” ← *pičór* (< lat. *petiolus*) + *-ič*; ***porkič***, ***porčič*** „purcel” ← *porc* (< lat. *porcus*) + *-ič*; ***pulíč***, ***pulíţ*** „pui de pasăre” ← *puĺ* (< lat. **pŭlleus*, *-um*) + *-ič/-iţ*; ***pumnič***, diminutiv de la „pumn” ← *púmăn* (< lat. *pŭgnus*) + *-ič*; ***scandič***, ***scandiţ*** „scaun mic, scăunel”, „măsuţă” ← *scând* (< lat. *scamnum*) + *-ič/-iţ*; ***vintič***, ***vintiţ*** „brizã, adiere de vânt” ← *vint* (< lat. *vĕntus*, *-um*) + *-ič/-iţ*; ***viţelič*** „viţeluş” ← *viţe(l)* (< lat. *vītĕllus*, *-um*) + *-ič*.

-IČA, sufix cu valoare diminutivală, probabil construit analogic după sufixul *-ič* de la substantivele masculine: ***linguríča*** „lingură” ← *língurę*, *língura* (< lat. *lĭngŭla*, *-am*) + *-íča*.

-Í¬E (< sl. *-ija*), sufix pentru denumiri abstracte: ***cuscrí®e*** „cuscrie” ← *cúscru* (< lat. *consŏcer*, *consŏc(e)rum*) + *-í®-e*.

-INA/-INĘ; **-IN** (< cr. *-ina*; cf. it. *-ina*, *-ino*, sl. *-inъ*, *-ina*), sufix cu valoare afectivă şi augmentativă): ***(ã)rpinę*** „piatră (mare)” ← *(ã)rpę/(ã)rpa* (< lat. *rīpa*) + *-inę*; ***calina*** „cal” ← *cå(l)* (< lat. *caballus*) + *-ina*; ***carninę*** „cantitate mare de carne”, „un om gras” ← *cårne* (< lat. *carō*, *carnem*) + *-inę*; ***fečorin*** „băiat” ← *fečór* (< lat. **fētiolus*, *-um*) + *-in* (cf. it. *fantino*); ***fečorinę***, ***feţorinę***, ***fečorina*** „flăcău, băiat” ← *fečór* (< lat. **fētiolus*, *-um*) + *-inę/-ina*; ***fečorinę***, ***fečorina*** „fetiţă” ← *fečórę* (< lat. **fētiola*, *-am*) + *-inę/-ina*; ***fętinę***, ***fętina*** „fată” ← *fętę*, *fęta* (< lat. *fēta*, *-am*) + *-inę/-ina*, (cf. it. *fantina*); ***ólinę***, augm. de la „oală” ← *óla*, *ólę* (< lat. *ōlla*, *-am*) + *-inę/-ina*; ***porkina***, augm. de la „porc” ← *porc* (< lat. *porcus*) + *-ina*.

-IŢA/-IŢĘ/-IŢĂ (< sl., cr. *-ica*), cu rol multiplu: sufix moţional – serveşte pentru derivarea unor substantive feminine de la cele masculine; sufix diminutival; sufix utilizat pentru exprimarea afectivităţii: ***åsiriţę***, ***åsiriţa*** „măgăriţă” ← *åsir* (< lat. *ăsĭnus*) + *-iţę/-iţa* sau ar

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

putea fi şi rezultatul unei contaminări între ir. *åsira* şi cr. *magarica*; ***(å)rpiţa***, diminutiv de la „piatră” ← *(å)rpę/(å)rpa* (< lat. *rīpa*) + *-iţę/-iţa*; ***baserekíţę*** „bisericuţă” ← *basę́rikę* (< lat. *băsīlĭca*) + *-iţę*; ***cadériţę***, ***cadę́riţa***, diminutiv de la *cadę́rę* ← *cadę́rę* (< lat. *caldāria*, *-am*) + *-iţę/-iţa*; ***cåĺiţę***, ***cåliţa*** „potecă”, „cărare (a părului)” ← *cåle* (< lat. *callis*, *-em*) + *-iţę/-iţa*; ***cåpriţę*** „iadă” ← *cåprę*, *cåpra* (< lat. *capra*, *-am*) + *-iţę*; ***cămesíţę***, ***cămeşíţę***, ***cămeşíţa*** „bluziţă, jachetă pentru copii” ← *cămę́şę* (< lat. *camĭsia*, *-am*) + *-íţę/-íţa*; ***códiţa***, ***codíţa*** „codiţă, coadă mică” ← *codę* (< lat. *cōda*, *-am*) + *-iţa/-íţa*; ***coptóriţę*** „brutăreasă”, „cuptor mic” ← *cuptór/coptór* (< lat. **coctorium*) cu sufixul moţional şi diminutival *-iţę*; ***corbíţę*** de la „corb” ← *corb* (< lat. *cŏrbus*, *-um*) + *-íţę*; ***cóstiţa*** „costiţă” ← *cóstę*, *cósta* (< lat. *cŏsta*, *-am*) + *-iţa*; ***cupíţę*** „cană, cupă (de lemn)” ← *cúpę* (< lat. *cū(p)pa*, *-am*) + *-íţę*; ***fečoríţę*** „fetiţă, fată” ← *fečórę* (< lat. **fētiola*, *-am*) + *-íţę*; ***fę́tiţę***, ***fę́tiţa*** „fetiţă” ← *fę́tę/fę́ta* (< lat. *fēta*, *-am*) + *-iţę/-iţa*; ***fóĺiţę***, ***fóliţa*** „frunzuliţă” ← *fóĺę*, *fóĺe*, *fóĺa* (< lat. *fŏlia*, *-am*) + *-iţę/-iţa*; ***fråjiţa*** „căpşună, fragă” ← *fråje* (< lat. *frāga*, *-am*) + *-iţa*; ***guríţă*** „guriţă” ← *gurę* (< lat. *gŭla*) + *-íţă*; ***®édiţę***, ***®édiţă***, ***®ådiţa*** „iadă, pui de capră” ← *®åda* (< lat. **haeda*) + *-iţę/-iţa*; ***Íepuríţę***, ***Íepuríţa*** „iepuroaică” ← *Íepur* (< lat. *lĕpus*, *-ŏrem*) + *-íţę/-íţa*; ***lę́mniţę***, ***lę́mniţa*** „copăcel”, „surcea, aşchie” ← *lę́mnę*, *lę́mna* (< lat. *lĭgnum*, *-um*) + *-iţę/-iţa*; ***límbiţę*** „omuşor” ← *límbę*, *límba* (< lat. *lĭngua*, *-am*) + *-iţę*; ***linguríţa***, ***linguríţę*** „linguriţă”, „omuşor”, „lingurea” „cavitatea de mai jos de stern, lingurea” ← *língurę*, *língura* (< lat. *lĭngŭla*, *-am*) + *-íţa/-íţę*; ***lúpiţę***, ***lúpiţa*** „lupoaică” ← *lup* (< lat. *lŭpus*, *-um*) + *-iţę/-iţa*; ***merindíţă***, diminutiv de la „prânz, dejun” ← *merindę* (< lat. *merĕnda*, *-am*) + *-iţă*; ***mÍ́fliţę***, ***mÍ́fliţa*** „mieluţă” ← *mÍ́å*, *mńå* (< lat. *agnĕlla*, *-am*) + *-iţa/-iţę*; ***móriţę*** „râşnişă, moară mică” ← *mórę* (< lat. *mŏla*, *-am*) + *-iţę/-iţa*; ***notiríţę***, formă diminutivală de la *nótira* ← *nótina* (< lat. *annōtĭna*) + *-íţę*; ***oclíţe*** pl. „ochişori” ← *(u̯)ocĺu* (< lat. *ŏclus*, *-um*) + *-íţę*; ***óliţa*** „oală mică, oliţă” ← *óla*, *ólę* (< lat. *ōlla*, *-am*) + *-iţa/-iţę*; ***oličíţa*** „cană, ulcică” ← *óla*, *ólę* (< lat. *ōlla*, *-am*) + sufixul diminutival compus *-ičiţă* sau **olica (ola + -ica)* + *-iţa*; ***oíţa*** „oiţă” ← *ó®e* (< lat. *ŏvis*, *-em*) + *-íţa*; ***pló®iţę*** „ploicică” ← *pló®e* (< lat. **plovia*) + *-iţę*; ***porkíţę*** „purcea, purceluşă” ← *porc* (< lat. *pŏrcus*) + *-íţę*; ***puĺíţę***,

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

puĺíţa „pui de pasăre” ← *puĺ* (< lat. **pŭlleus*, *-um*) + *-íţę/-íţa*; ***púţiţa***, diminut. „puţă” ← *púţę*, *púţa* (< lat. *******pūtium*) + *-iţa*; ***ursíţa*** „ursoaică” ← *urs* (< lat. *ŭrsus*, *-um*) + *-íţa*; ***úşiţa*** „uşiţă, portiţă” ← derivat de la ir. *úşę*, *úşe*, *úşa* (< lat. *ūstĭa*) + *-iţa*; ***vergíţa***, diminutiv de la *vę́rgę* ← *vę́rgę* (< lat. *vĭrga*, *-am*) + *-íţa*; ***viţęlíţa*** „viţeluşă” ← *viţe(l)* (< lat. *vītĕllus*, *-um*) + *-íţa*.

-ŃAC (< cr. *-njak*), sufix pentru denumirea instrumentului: ***čerúşńac***, ***ţerúşńac*** m. „ladă de cenuşă” ← *čerúşe/ţerúşe* (< lat. *cĭnusĭa*) + *-ńac*, termen construit după sinonimul croat *pepeljnjak* (din *pepelj* „cenuşă”).

-OŃA/-OŃĘ, **-OŃE** (< lat. *-onea*), sufix moţional: ***lupóńę***, ***lupóńe*** „lupoaică” ← *lup* (< lat. *lŭpus*, *-um*) + *-ońę/-ońe*; ***ursóńa***, ***ursóńe*** „ursoaică” ← *urs* (< lat. *ŭrsus*, *-um*) + *-óńa/-óńe*; ***vulpóńa*** „vulpe” ← *vúlpe* (< lat. *vŭlpēs*, *-em*) + *-ońa/-ońę*.

-UŞOR (< *-uş* + *- oŕ*), sufix diminutival: ***oşór***, ***ouşór***, ***oşœór*** „ou”; „testicul” ← *ov/oœ* (< lat. *ŏvum*) + *-uşor*.

-UŢ (< lat. *- uceuş* cf. it. *-uzzo*, *-uccio*), sufix diminutival: ***barbúţ*** „bărbie”, „barbă” ← *bårbę*, *bårba* (< lat. *barba*) + *-uţ(u)*, care trimite spre derivatele italiene în *-ozz*, *-uzz*; ***calúţ*** „omidă” ← *cå(l)* (< lat. *caballus*) + *-uţ*; ***capúţ*** „căpşor” ← *cåp* (< lat. *caput*) + *-uţ*.

b) sufixe adjectivale:

-AV (< cr. *-av*): ***cărnav*** „de carne” ← *cårne* (< lat. *carō*, *carnem*) + *-av*.

-ÅT (< lat. *-atus*): ***spirǫ̊t*** „spinos” ← *spir* (< lat. *spīnus*) + *-åt*.

-IČ, **-IŢ** (< sl. *-ič*), sufix diminutival: ***míkič***, ***míkiţ(u)*** „micuţ” ← *mic* (< lat. **mīc(c)us*) + *-ič/-iţ*; ***míkičič*** „micuţ” ← *míkič* (vezi *supra*) + *-ič*.

-ÜIV (< cr. *- ljiv*): ***vintĺív*** „vântos” ← *vint* (< lat. *vĕntus*, *-um*) + *-Íliv*.

c) sufixe verbale:

-Å, sufix verbal infinitival pentru conjugarea I: ***cuvintå*** „a vorbi” ← *cuvint* (< lat. *convĕntus*) + *-å*; ***ducĺå***, ***docĺå*** „a deochia” ← de la compusul *(o)dúcĺu* (vezi *infra*) + *-å*; ***leşi®å se*** „a se spăla pe cap” ← *leşí(®)e* (< lat. *lĭxīva*, *-am*) + *-å*; ***spartå*** „a sparge” ← adjectivul participial *spårt* (< lat. *spargĕre*) + *-å*; ***suptå*** „a alăpta” ← *supt*, par-

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

ticipiul verbului *súje* (< lat. *sugĕre*) + *-å*; ***ovå*** „a oua” ← *ov* (< lat. *ŏvum*) + *-å*.

-Ę¬, sufix verbal caracteristic împrumuturilor verbale din istroromână (cf. *-ę́*® < it. *-are*): ***drăculę́*®** „a înjura, a drăcui”, derivat de la ir. *dråc*, *drac* (< lat. *dracō*) + infixul *-ul-* + *-ę́*®.

-Í, sufix verbal infinitival pentru conjugarea a IV-a: ***čurí*** „a ciurui, a trece prin ciur” ← *čur* (< lat. *cībrum*, *-um*) + *-í*; ***lărjí*** „a lărgi”, „a îndepărta” ← *lårg* (< lat. *largus*) + *-i*.

-Ú¬, sufix verbal aspectual: ***crepivú*®** „a crăpa” ← *crepå* (< lat. *crĕpāre*); ***®eşivú*®** „a ieşi” ← *®eşí* (< lat. *exīre*); ***murivú*®**, ***muravú*®** „a muri” *murí* (< lat. *mŏrīre*); ***verivú*®** „a veni” ← *verí* (< lat. *venīre*). *-U¬* reprezintă un sufix verbal analogic la derivatele care nu marchează aspectul verbal: ***nunţú*®**, ***nuntú*®** „a nunti, a face nuntă” ← *nunţ* s.f. pl. tant. „nuntă” (< lat. *nŭptiae*) + *-ú*®.

-VĘ¬ (< cr. - *vat*), sufix prin care se marchează aspectul verbal iterativ (acest mod de construcţie a formei verbale iterative fiind condiţionat de forma imperfectivă a infinitivului care trebuie să se termine în *-å*, *-ę́* sau *-e* – Kovačec 1971, p. 13): ***(a)scundavę́*® *(se)*** „a (se) ascunde” ← *(a)scúnde (se)* (< lat. *abscondĕre*); ***(a)şteptavę́*®** şi ***steptavę́*®** „a aştepta” ← *(a)şteptå/steptå* (< lat. **astectāre*); ***(ă)mnavę́*®/*(â)mnavę́*®** „a merge, a umbla” (acţiune nedeterminată ca scop) ← *(ă)mnå/(â)mnå* (< lat. *ambŭlāre*); ***(ă)nmestivę́*®** „a îmbrăca” ← *(ă)nmestí* (< lat. *ĭnvestīre*); ***(ă)nmeţavę́*® *(se)***, ***(â)nmeţavę́*® *(se)***, ***(â)nveţavę́*®** „a învăţa (zi de zi)”, refl. „a se învăţa, a se deprinde cu” (acţiune prelungită, nedeterminată ca durată) ← *(ă)nmeţå/(â)nmeţå (se)* şi *(ă)nveţå/(â)nveţå* (< lat. *invĭtiāre*); ***(ă)nsuravę́*® *(se)***, ***(â)nsuravę́*® *(se)*** „a (se) însura” ← *(ă)nsurå/(â)nsurå* (< lat. **(in)uxorāre*); ***(ă)ntrebavę́*®** „a întreba (mereu)” ← *(ă)ntrebå* (< lat. *interrogāre*); ***batavę́*®** „a bate” ← *båte* (< lat. *battĕre*); ***cadavę́*®** „a cădea” ← *cadę́* (< lat. *cadēre*); ***caţavę́*®** „a primi” ← *(a)caţå* (< lat. **accaptiāre*); ***căntavę́*®**, ***cantavę́*®** „a cânta (mereu)” ← *căntå* (< lat. *cantāre*); ***cavtavę́*®** „a privi” ← *cavtå* (< lat. **cautāre*); ***čiravę́*®** „a cina” ← *čirå* (< lat. *cēnāre*); ***cĺemavę́*® *se*** „a se chema” (acţiune durativă) ← *cĺemå* (< lat. *clamāre*); ***cocavę́*®** „a coace” ← *cóče* (< lat. *cŏcĕre*); ***cumparavę́*®** „a cumpăra” ← *cumparå* (< lat.

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

compărāre); ***cuvintavę́®*** „a vorbi” ← *cuvintå* (derivat de la ir. *cuvínt*); ***davę́®*** „a da, a obişnui să dea” ← *då* (< lat. *dāre*); ***durmivę́®*** „a dormi (mereu, de obicei)” ← *durmí* (< lat. *dormīre*); ***furavę́®*** „a fura” ← *furå* (< lat. *fūrāre*); ***jucavę́®*** iterativ „a dansa, a juca” ← *jucå* (< lat. **iŏcāre*); ***lasavę́®*** „a lăsa” ← *laså* (< lat. *laxāre*); ***latravę́®*** „a lătra” ← *latrå* (< lat. *lātrāre*); ***lavę́®*** „a lua” ← *lå* (< lat. *lĕvāre*); ***legavę́®*** „a lega” ← *legå* (< lat. *lĭgāre*); ***lucravę́®*** „a lucra, a face” (acţiune nedeterminată ca durată) ← *lucrå* (< lat. *lŭcrāre*); ***merindavę́®*** „a prânzi” ← *merindå* (< lat. *mĕrĕndāre*); ***morivę́®*** „a trage să moară” ← *murí* (< lat. *mŏrīre*); ***muncavę́®*** „a mânca” (acţiune durativă) ← *muncå* (< lat. *mandūcāre*); ***ovavę́®*** „a oua” ← *ovå* (derivat – vezi *supra*); ***pascavę́®*** „a paşte” ← *påşte* (< lat. *pascĕre*); ***plăngavę́®*** „a plânge” ← *plånje* (< lat. *plangĕre*); ***pĺerdavę́®*** „a pierde (mereu)” (obişnuinţa acţiunii) ← *pĺę́rde* (< lat. *pĕrdĕre*); ***potaĺavę́®*** „a tăia” ← *potaĺå* – perfectivul lui *taĺå* (< lat. *talĭāre*); ***puravę́®*** „a pune” (acţiune ce constă dintr-o serie de mişcări) ← *púre* (< lat. *pōnĕre*); ***scadavę́®*** „a (se) scălda” ← *scadå (se)* (< lat. *excaldāre*); ***sculavę́® (se)*** „a (se) scula” ← *sculå* (< lat. *excŭb(ŭ)lāre*); ***semiravę́®*** „a semăna” ← *semirå* (< lat. *sēmĭnāre*); ***sparγavę́®*** „a sparge, a strica” ← *spårje* (< lat. *spargĕre*); ***spelavę́®*** „a spăla” ← *spelå* (< lat. **experlavāre*); ***spuravę́®***, ***spuravĺę́®***, ***spuńavę́®*** „a spune”, „a boscorodi” (acţiune complexă ce constă în mai multe acte separate) ← *spúre* (< lat. *exponĕre*); ***şedavę́®***, ***sedavę́®*** „a şedea” ← *şedę́, sedę́* (< lat. *sĕdēre*); ***taĺavę́®*** „a tăia, a secera” ← *taĺå* (< lat. *talĭāre*); ***tragavę́®*** „a trage” ← *tråje/tråze* (< lat. *tragĕre*); ***trecavę́®*** „a trece” (acţiune durativă şi repetată) ← *trę́če, trę́ţe* (< lat. *traicĕre*); ***tremetavę́®*** „a trimite” ← *tremę́te* (< lat. *trāmittĕre*); ***uscavę́®*** „a usca” ← *uscå* (< lat. *exsūcāre*); ***vindavę́®*** „a vinde” (acţiune durativă, nedeterminată) ← *vínde* (< lat. *vendĕre*); ***viravę́®***, ***vińavę́®*** „a veni (mereu)” ← *verí* (< lat. *venīre*); ***zadurmivę́®*** „a adormi” ← *zadurmí* (perfectiv); ***zecĺidavę́®*** „a închide încontinuu” ← *zecĺíde* (perfectiv).

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

3. Formaţii interne cu bază latină rezultate prin derivare regresivă (apărute probabil încă din perioada de unitate a celor patru dialecte istorice ale românei):

a) derivate postsubstantivale:

alúr s.m. „alun” ← *alurę* s.f. (< lat. **abĕllōna*, *-am*); ***nuc*** s.m. „nuc”, în (J) şi „nucă” ← *nukę*, *núcă*, *núca* s.f. (< lat. **nuce* < *nŭx*, *nŭcem*).

b) derivate postverbale:

lę́găr, ***lę́ger*** s.m., s.n. „leagăn” ← *legerå* vb. (< lat. **lĭgĭnāre* < *lĭgāre*).

4. Formaţii interne cu bază latină rezultate prin compunere (exclusiv din reflexele istroromâne ale unor etimoane latineşti – cu sau fără influenţa unui model străin – sau prin combinarea unui element lexical moştenit cu un cuvânt împrumutat, ce are ca rezultat o serie de construcţii hibride, ca efect al presiunii exercitate de unele structuri străine – calchiate total sau parţial):

a) substantive compuse:

dupapúmăn, ***dupapúmen*** „încheietura mâinii” ← prep. *dupa* (< lat. *de-post*) + subst. *púmăn* (< lat. *pŭgnus*, *-um*); ***odúclú*** „deochi” (probabil prin metateză şi asimilare) ← prep. *de* (< lat. *dē*) + subst. *(u̯)oclú* (< lat. *ŏclus*, *-um*); ***po de nópte*** „miezul nopţii” ← compus din adv. *pode* (*po* „jumătate” < cr. *pô* „jumătate” + *de* prep. < lat. *de*) şi subst. *nópte* (< lat. *nox*, *noctem*) – calc parţial după croată; ***po de zi*** „amiază” ← compus din adv. *pode* (*po* „jumătate” < cr. *pô* „jumătate” + *de* prep. < lat. *de*) şi subst. *zi* (< lat. *dīes*, *-em*); ***subœárba***, ***subœårba*** „bărbie” – un semicalc după cr. *(pod)brada(k)*, gen. *podbratka* „bărbie” (< *pod* „sub” + *brada* „bărbie”), fie o inovaţie independentă; ***sujerúnclú*** „rotulă”; termenul istroromân este un calc după it. istriot *śoto-l-źçinoćo* (la Fiume), *śoto l ξenoćo* (la Postole) = „sotto il ginocchio” (Frăţilă 2002, p. 288) ← prep. *su* (< lat. *sub*) şi *jerúnclú* (< lat. *genŭc[ŭ]lum*); ***supičór*** „talpa piciorului” (structură perifrastică) ← prep. *su* (< lat. *sub*) şi subst. *pičór* (< lat. *petiolus*); ***su(p)ócĺu*** „cear-

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

căn” – structură perifrastică ← prep. *su* (< lat. *sub*) sau *sup* (< lat. *sŭbtŭs*) şi subst. *(u̯)oclu* (< lat. *ŏclus, -um*); ***trúşe*** (***trúşa***, ***truúşe***, ***truúşa***, ***ăntruúşe***, ***ăntreúşe***) „curte” ← prep. *(ăn)tru/(ân)tru* „înaintea (cu sens spaţial şi temporal), în faţa” sau *ăntre* „în faţa, dinaintea” (< lat. *ĭnter*) + subst. *úşę, úşe, úşa* (< lat. *ūstĭa*), despărţit mai apoi – în unele variante fonetice – *ăn truşa* > *truşa*.

b) adjective compuse:

(a)şåv, ***aşáva***, ***(a)såv*** „asemenea, aşa” ← adv. *(a)şå*, *(a)så* (< lat. *eccum sīc* + *-a*) şi particula *-va* (< lat. *volet*).

c) pronume compuse:

ča če, ***čå če*** „ceea ce” ← pron. *čå, ča* (< lat. *ecce-illa*) + pron. *če* (< lat. *quĭd*); ***čéla ístu***, ***ţéla ístu*** „acelaşi” ← pron. *čéla, čå, čéĺ, čåle/čęle* (< lat. *ecce-illu, ecce-illa, ecce-illi, ecce-illae*) şi pron. ir. *istu* (< lat. **ĭstus, -a, -um*); ***čésta-ístu***, ***ţåsta ísta*** „acesta”, compus construit analogic cu pron. *čela istu* „acelaşi” (vezi *supra*) ← pron. *čésta, čåsta* (< lat. *ecce-istu, ecce-ista*) + pron. *istu* (< lat. **ĭstus, -a, -um*); ***čecodér***, ***ţecodér***, ***ţecodăr*** pron. „orice” ← pron. *če/ţe* (< lat. *quĭd*) + *coder/codăr* (< cr. *goder*); cf. scr. *takodjer*; ***čegód*** pron. „tot, orice” ← pron. *če* (< lat. *quĭd*) + particula cr. *god* „fie-”, „ori-”; forma din istroromână este un calc după cr. *štogod*; ***čeva***, ***čevå***, ***ţevá***, ***ţevå*** pron., adj. „ceva” ← pron. *če/ţe* (< lat. *quĭd*) + particula *-va* (< lat. *volet*); ***čirevá***, ***ţirevá***, ***ţirevå*** pron. „cineva” ← pron. *číre/ţíre* (< lat. **quene*) + particula *-va* (< lat. *volet*); termen format pe teren românesc, probabil în româna comună (vezi dr. *cineva*, ar. *ţinevá*); ***čirehód*** pron. „cineva”, formă hibridă ← pron. *číre* (< lat. **quene*) + particula cr. *hod* (*god*) „fie-”, „ori-”; ***totúr*** adj. pron. (datorită formelor flexionare) „acelaşi” şi adv. ← *tot* (< lat. *tōtus*) şi ir. *ur(o)* (< lat. *unus*); ***ţíre-codăr-mi-ţe*** pron. „cineva”, compus hibrid ← pron. *ţíre* (< lat. **quene*) + *-codăr-* [< cr. *god(er)*] + *mi* + *ţe*; ***nuş-cårle*** (***nuscårle***, ***núşcarle***, ***núscarle***) pron., adj. „cineva” ← *nu* + *ştivu* + *cårele*; ***núşcumile***, ***nuşcúmile*** adj. „orişicare” ← *núşcum* + formanţii prin care se marchează opoziţiile de gen şi număr *-(i)le, -a,*

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

-o, -(i)Í, -e; ***núşte*** (***nusté***, ***núste***) pron. „ceva” ← *nu* + *ştivu* + *ce*; ***nuştíre***, ***nuşčíre*** pron. „cineva” ← *nu* + *ştivu* + *(č)ire/(ţ)ire*.

d) numerale compuse:

činčzéč „cincizeci” ← *činč* (< lat. *cīnque*) şi *zeč* (pl. de la *zéče, zęče* < lat. *dĕcem*); ***do®sprezęče*** „doisprezece” ← *doi* (< lat. *dŭi = duo*) + *spre* (< lat. *sŭper*) + *zęče* (< lat. *dĕcem*) – calc după slava veche; ***do®zéče***, ***do®zęče*** „douăzeci” ← *doi* (< lat. *dŭi = duo*) + *zéče, zęče* (< lat. *dĕcem*); ***patruzeč*** „patruzeci” ← *pâtru* (< lat. *quattuor*) + *zeč* (pl. de la *zéče, zęče* < lat. *dĕcem*); ***petzeč*** „cincizeci” ← *pet* (< cr. *pet* „cinci”) + *zeč* (pl. de la *zéče, zęče* < lat. *dĕcem*) – compus hibrid cu un element împrumutat din croată şi unul de origine latină; ***şâsezéč*** (***şâsezéţe***, în S) „şaizeci” ← *şâse* (< lat. *sex*) + *zeč* pl. sau *zéţe* sg. (< lat. *dĕcem*); ***tuspâtru*** „tuspatru” ← *tus* (variantă redusă din *toţi* < lat. *tōtus*) + *pâtru* (< lat. *quattuor*); ***tustré®*** „tustrei” ← *tus* (variantă redusă din *toţi* < lat. *tōtus*) + *tré®* (< lat. *trēs*); ***tusşâse*** „tusşase” ← *tus* (variantă redusă din *toţi* < lat. *tōtus*) + *şâse* (< lat. *sex*).

e) adverbe compuse şi locuţiuni adverbiale:

acâsa/câşę „acasă” ← prep. *a* (< lat. *ad*) + subst. *câsa* (< lat. *casam*); ***(a)fúnd*** adj., adv. „adânc” ← *a-* caracteristic formaţiilor adverbiale + subst. *fund* (< lat. *fŭndus, -um*); ***asęŕa***, ***asęŕę*** „aseară” ← prep. *a* (< lat. *ad*) + subst. *sęŕę, sęŕa* (< lat. *sēra, -am*); ***âsera***, ***âsęra*** „deseară, astă-seară” ← prep. *a* (< lat. *ad*) + *sęŕę, sęŕa* (< lat. *sēra, -am*); ***(a)stârę***, ***(a)stâra*** „deseară, astă-seară” – formă compusă (prescurtată) pentru *astă-seară* ← adj. pron. *(a)st* (< lat. *istam*) + subst. *sęŕę, sęŕa* (< lat. *sēra, -am*); ***âsteséręę***, ***âsteséra***, ***âstesęŕa*** „deseară, astă-seară” ← *âste, âstę, âsta* (< lat. *ista*) + *sęŕę, sęŕa* (< lat. *sēra, -am*); ***âter*** „alaltăieri” ← *âtę* adj. pron. f. „altă” (< lat. *alter (*altru), -tra, -trum*) + adverbul ir. *®ér(i)* (< lat. *hĕrī*); ***âterseŕa*** „alaltăseară” ← *âter* [< *âtę* adj. pron. f. (vezi *supra*) + *®ér(i)* (< lat. *hĕrī*)] + *sęŕa* (< lat. *sēra, -am*); ***âtę zi***, ***âta zi*** „a doua zi, ziua următoare” ← f. *âtę, âta* al adj. pron. ir. *ât* „altul” (< lat. *alter (*altru), -tra, -trum*)

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

şi subst. *zi* (< lat. *dīes*, *-em*); ***(ă)mprevåle*** „(în) jos, pe pământ” ← prep. *ăn(ăm)* (< lat. *ĭn*) + prep. *pre* (< lat. *per*) + subst. ir. *våle* (< lat. *vallis*, *-em*); ***ăn jos*** „în jos” ← prep. *ăn* (< lat. *ĭn*) + adv. *jos* (< lat. *deorsum*); ***ănrénťe***, ***(ă)nrénče***, ***ărénťe***, ***arénťe***, ***ărénče*** „înainte” ← prep. *ăn* (< lat. *in*) + adv. *rénťe* (< lat. *in abante*); ***(â)ncoló***, ***âncolę́*** „încolo” ← prep. *ân* (< lat. *ĭn*) şi adv. *coló*, *cólę́* (< lat. *eccum-ĭllōc*); ***ăn sus*** „în sus” ← prep. *ăn* (< lat. *ĭn*) + adv. *sus* (< lat. *sūsŭm*); ***ca şi (că şi***, ***ca si***, ***ca şi şi***, ***că şi şi***, ***ca si si)*** adv. comp. (cu val. de prep.) „ca (şi)”, conj. „(pre)cum” ← adv. *ca* (< lat. *quam*) + conj. *şi* (< lat. lat. *sīc*); ***cândgód*** „oricând, totdeauna” ← adv. *căn(d)* (< lat. *quandō*) + particula cr. *god* „fie-”, „ori-” – compus hibrid; ***cândvå*** „cândva” ← compus din adv. *cân(d)* (< lat. *quandō*) + particula *-va* (< lat. *volet*); ***ča åtę zi***, ***ča åta zi*** „poimâine” ← *(a)čå* (< lat. *ecce-illa*) + *åtę*, *åta* f. (< lat. *alter (*altru)*, *-tra*, *-trum* şi *zi* (< lat. *dīes*, *-em*); ***ča månče sǫ́rę***, ***ča månťe sǫ́ra*** „alaltăseară” ← *(a)ča* (< lat. *ecce-illa*) + *månťe* (< lat. *magis abante*) + *sǫ́rę*, *sǫ́ra* (< lat. *sēra*, *-am*); ***čåmåntezi***, ***čamånťe zi***, ***čamåńče zi*** „alaltăieri” ← *(a)čå* (< lat. *ecce-illa*) + adv. *amånťe* (< lat. *magis abante*) + *zi* (< lat. *dīes*, *-em*); ***čåtę-måre*** „răspoimâine” ← *(a)čå* (< lat. *ecce-illa*) + *åtę* (< *altra*) + *măre* (< lat. *mānĕ*); ***čåteri*** „răsalaltăieri” ← *(a)čå* (< lat. *ecce-illa*) + *åtę*, *åta* (< lat. *alter (*altru)*, *-tra*, *-trum*) + adv. ®*ér(i)* (< lat. *hĕrī*); ***cătcodér*** „oricât” ← adv. *cât* (< lat. *quantus*) + *coder/codăr* (< cr. *goder*); cf. scr. *takodjer*; ***câtyód*** „oricât” ← adv. *cât* (< lat. *quantus*) + particula cr. *god* „fie-”, „ori-”; ***cătva***, ***câtvå*** „câtva” ← adv. *căt*, *cât* (< lat. *quantus*) + particula *-va* (< lat. *volet*); ***cotrogód*** „oriunde” ← adv. *cotró* „încotro” (< lat. *contra-ubi*) + cr. *god* „fie-, ori-”; ***cotrovå***, ***cotróva*** „încotrova, undeva” ← adv. *cotró* „încotro” (< lat. *contra-ubi*) + particula *-va*; ***cum yód*** „oricum” ← adv. *cum* (< lat. *quōmo[do]*) + particula cr. *god* „fie-”, „ori-”; ***cumvá***, ***cumvå*** „cumva” ← adv. *cum* (< lat. *quōmo[do]*) + particula *-va* (< lat. *volet*); ***cu nópta*** „noaptea” ← prep. *cu* (< lat. *cŭm*) şi subst. ir. *nópta* (art.); ***d-ačí®a*** „de aici”; ***de čí®a***, ***de ťí®a*** „de acolo” ← prep. ir. *d(e)* (< lat. *dē*) şi adv. ir. *(a)či®a*, *(a)ťi®a* (< lat. *eccum-hīc* + *-a*); ***de čå*** „de aceea” ← prep. *de* (< lat. *dē*) şi pron. *čå* (< lat. *ecce-illa*); ***de coló***, ***de colę́***, ***de colêá*** „de acolo” ←

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

prep. *de* (< lat. *dē*) şi adv. *(a)coló, cólę́* (< lat. *eccum-ĭllōc*); ***de jos*** „dedesubt” ← prep. *de* (< lat. *dē*) + adv. *jos* (< lat. *deorsum*); ***demúnt*** „demult” ← prep. *de* (< *dē*) şi adv. *munt* (< lat. *mŭltus*); ***dénde*** „de unde” ← prep. *de* (< lat. *de*) + adv. **unde* (< lat. *unde*); ***dénč(a)***, ***dénče***, ***dånča*** „de aici” ← prep. *d(e)* (< lat. *dē*) + adv. *(å)nč(a)/(a)nč(a)* (< lat. *hāc-ce* + *-a*); ***dendevå*** „de undeva” ← adv. *dénde* + particula *-vå* (< lat. *volet*); ***desę́rę*** „deseară” ← prep. *de* (< lat. *dē*) + subst. *sę́rę* (< lat. *sēra*, *-am*); ***de sus*** „de sus” ← prep. *de* (< lat. *dē*) + adv. *sus* (< lat. *sūsŭm*); ***din čå*** „de aceea” ← prep. *din* (< lat. *de ĭn*) + pron. *čå* (< lat. *ecce-illa*); ***dinúntru***, ***denúntru***, ***din ănúntru*** „dinăuntru” ← prep. *din* (< lat. *dē ĭn*) + adv. *(ă)núntru* (< lat. *ĭn-(ad)-ĭntro*); ***dirapó®***, ***dirupó®***, ***derupó®***, ***derăpó®***, ***derpó®*** „dinapoi, în spate” ← prep. *de* (< lat. *de*) + adv. *înapoi* > *rapó®*, cu rotacismul lui *n* simplu intervocalic (< lat. *ĭn ad post*); ***diréńťe***, ***dirénte***, ***diréncе***, ***dinréńčе*** „dinainte, în faţă” ← prep. *di/din* (< lat. *dē*/lat. *dē ĭn*) + adv. *réńťe* (< lat. *in abante*); ***dúpa mắre*** „poimâine” ← prep. *dúpa* (< lat. *de-post*) + adv. *mắre* (< lat. *mānĕ*); ***dúpa pódne***, ***dúpă pódne*** „după-amiază” ← compus din prep. *dúpa/dúpă* (< lat. *de-post*) şi cr. *podne* „amiază” sau un calc parţial după cr. *podle podne*, *popodne* „după-amiază”; ***®uvavå***, ***®uvevá*** „undeva” ← adv. *®uva*, *®uvę* (< lat. *ŭbī* + *volet*) + particula *-va* (< lat. *volet*); ***®uve codér*** „undeva” ← pron. *®úvę* (< lat. *ŭbī* + *volet*) + *coder/codăr* (< cr. *goder*) – compus hibrid; ***ma® apó®*** „ultima dată, târziu” ← forma de comparativ de la adv. *apó®* – structură gramaticală caracterizată prin unitate semantică şi compusă din adv. *ma®* < lat. *magis* + adv. *apó®* < lat. *ad-post*; ***månťe zi*** şi ***ma® månťe zi*** „alaltăieri” ← [*mai* (< lat. *magis*)] + *månt'e* (< lat. *magis abante*) + subst. *zi* (< lat. *dīes*, *-em*); ***narupó®*** „din nou, iarăşi” ← prep. *na* „în, pe, la” (< cr. *na* „pe, la, în”) + adv. *rupó®* (< lat. *ĭn ad post*); ***nuşcắnd*** „oricând” ← *nu* + *ştivu* + *cân(d)*; ***nuşcắt***, ***núşcăt***, ***nuscåt***, ***nuşcât***, ***núşcât*** „oricât” ← *nu* + *ştiu* + *cât*; ***núşcum*** „cumva” ← *nu* + *ştiu* + *cum*; ***ǫ́stezséra***, ***ǫ́stezére*** „deseară, astă-seară” ← adv. *åstez* (< lat. *ista die*) şi subst. *sę́rę*, *sę́ra* (< lat. *sēra*, *-am*); ***pre coló***, ***pracoló***, ***pre colêá*** „pe acolo” ← prep. *pre* (< lat. *per*) + adv. *(a)coló, cólę́* (< lat. *eccum-ĭllōc*); ***prénč(a)***, ***prę́nče***,

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

preanč(a), ***pre(ǫ)anča*** „pe aici” ← prep. ir. *pre* (< lat. *per*) + adv. ir. *(å)nč(a)/(a)nč(a)/(ë)anča* (< lat. *hāc-ce* + *-a*); ***prénde***, ***prę́ndę*** „pe unde” ← prep. *pre* (< lat. *per*) + adv. * *unde* (< lat. *unde*); ***prendeγód*** „pretutindeni, peste tot” ← *prende* + particula cr. *-γod* „fie-”, „ori-” – compus hibrid; ***preste®ér***, ***príste ®ér***, ***prist®ér*** „alaltăieri” ← prep. ir. *preste*, *priste* „peste” + adv. ir. *®ér(i)* (< lat. *hĕrī*); ir. *preste®ér* este un calc după cr. *prekjuče*; ***prestemắre***, ***pristemắre***, ***prestemâre*** „poimâine”; calc după cr. *prekosutra*: prep. *preste/priste* (< lat. *per extra*) + adv. *mắre/mâre* (< lat. *mānĕ*); ***pretót*** „peste tot, pretutindeni” ← prep. *pre* (< lat. *per*) şi pron. *tot* (< lat. *tōtus*); ***prevåle*** „jos, pe pământ” ← prep. *pre* (< lat. *per*) şi subst. *våle* (< lat. *vallis*, *-em*); ***totúro***, ***totúru*** „totuna, egal, la fel”, „totuşi, cu toate acestea” (şi conj.), vezi *totúr* şi adv. (vezi *supra* s.v. *totúro*); *totúro* ← *tot* (< lat. *tōtus*) + *ur(o)* (< lat. *unus*); ***zí®a dupa zí®a*** „din zi în zi” ← *zí®a* (< lat. *dīes*, *-em*), folosit cu valoare adverbială ← prep. ir. *dupa* (< lat. *de-post*).

f) prepoziţii compuse şi locuţiuni prepoziţionale:

(a)própe de „aproape de” ← adv. *(a)própe* (< lat. *ad-prŏpĕ*) + prep. *de* (< lat. *dē*); ***de coló de*** „dincolo de” ← prep. *de* (< lat. *dē*) + adv. *coló* (< lat. *eccum-ĭllōc*) + prep. *de* (< lat. *dē*); ***de la***, ***di la*** „de la” ← *de* (< lat. *dē*) + *la* (< lat. *ĭllāc [ad]*); ***díntre*** „dintre”, „de la, din” ← prep. *de* (< lat. *dē*) + prep. *ăntre*, *ântre* (< lat. *ĭnter*); ***díntru*** „din, dintre” ← prep. *de* (< lat. *dē*) + prep. *ăntru*, *ântru* (< lat. *ĭntrō*); ***disu (di su)*** „de sub” ← prep. *di* (*de*) (< lat. *dē*) şi *su* (< lat. *sub*); ***jos de*** „din jos de” ← adv. ir. *jos* (< lat. *deosum*) + prep. ir. *de* (< lat. *dē*); ***pir ăn***, ***păr ăn***, ***píra (ă)n*** „până în” ← prep. *pir*, *píra* „până” (< lat. *paene ad*) şi prep. *(ă)n* „în” (< lat. *ĭn*); ***pir la***, ***păr la***, ***pâr la***, ***píra la***, ***pírę la*** „până la”, „lângă ” ← prep. *pir*, *píra* „până” (< lat. *paene ad*) + prep. *la* „la” (< lat. *ĭllāc (ad)*); ***prisu*** „pe sub” ← prep. *pri* (*pre*) (< lat. *per*) + prep. *su* (< lat. *sub*).

g) conjuncţii compuse şi locuţiuni conjuncţionale:

ca şi când, ***cå şi cắnd*** „ca şi când” ← adv. *ca* (< lat. *quam*) + conj. *şi* (< lat. lat. *sīc*) + adv. *cănd* (< lat. *quandō*); ***ca si se*** „ca şi

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

cum” ← adv. *ca* (< lat. *quam*) + conj. *şi* (< lat. lat. *sīc*) + conj. *se* (< lat. *sī* > *se*); ***cât-ce*** „îndată ce” ← adv. *căt, cât* (< lat. *quantus*) + pron. rel. *če* (< lat. *quĭd*); ***de căn(d)***, ***de cân(d)*** „după ce” ← prep. *de* (< lat. *dē*) + adv. *căn(d)* (< lat. *quandō*); ***dúpa/dúpă če***, ***dúpa/dúpă ţe*** „după ce” ← prep. *dúpa/dúpă* (< lat. *de-post*) + pron. rel. *če/ţe* (< lat. *quĭd*); ***začí*** „deoarece, de ce” ← *za* (< cr. *za*) + pron. *če* (< lat. *quĭd*).

5. Formaţii interne cu bază latină rezultate prin schimbarea valorii gramaticale

a) substantiv ← participiu:

arắt „arătură” ← *ará* (< lat. *arāre*); ***ămflắt***, ***ămflắt*** „umflătură, tumoare” ← *ămflá/âmflá* (< lat. *inflāre*); ***cacắt*** „căcat, excrement” ← *cacá* (< lat. *cacāre*); ***jurắt*** „jurământ” ← *jurá* (< lat. *iūrāre*); ***lasắt*** „iertare” ← *lasá* (< lat. *laxāre*); ***meritavę́®t*** „măritiş” ← o posibilă formă vebală iterativă **meritavę́®* dezvoltată din *meritá (se)* (< lat. *marītāre*); ***misắt*** „vis” ← *misá* < *(ă)nmisá*; ***muncắt***, ***mâncắt*** „mâncare” ← *muncá, mâncá* (< lat. *mandūcāre*); ***pişắtu*** „urină” ← *pişá* (< lat. **pīssiāre*); ***plănș*** „plâns” ← *plắnje* (< lat. *plangĕre*); ***rogắt***, ***rugắt*** „rugăminte, rugăciune” ← *rugá* (< lat. *rŏgāre*); ***sculắt*** „înviere” ← *sculá* (< lat. *excŭb(ŭ)lāre*).

b) substantiv ← adjective:

gros „ciot, buştean” ← *gros* (< lat. *grŏssus, -a, -um*).

c) substantiv ← adverb compus:

prevắlę „prăpastie” ← *prevále* adv. „jos, pe pământ” [< *pre* (< lat. *per*) şi *vále* (< lat. *vallis, -em*)].

d) adjectiv ← participiu (de la verbe moştenite din latină):

ăncârcắt, ***ăncărcắt*** adj., adv. „urcat în cârcă” ← *âncârcá* „a urca în cârcă” (< lat. *(in)-carr(ī)cāre*); ***(ă)nmeştít***, ***(ă)nmestít***, ***(ă)nveştít***, ***(â)nveştít***, ***ânvestít***, ***mvestít*** „îmbrăcat” ← *(ă)nmeştí* (< lat. *ĭnvestīre*); ***(ă)nsurắt***, ***(â)nsurắt*** adj. sau subst. (prin articulare) „însurat” ← *ănsurá* (< lat. **(in)uxorāre*); ***âŋcaţắt*** „încălţat” ← *(â)ncaţá* (< lat.

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

incalciāre); ***copt*** „copt” ← *cóče* (< lat. *cŏcĕre* = lat. clas. *cŏquĕre*); ***cop(e)rít*** „acoperit” ← *coperí* (< lat. *(ac)-co(o)perīre*); ***crepåtę*** f. „crepată” ← *crepå* (< lat. *crĕpāre*); ***curåt*** „curat, limpede” ← participiul unui verb istroromân probabil dispărut, care continuă lat. *cūrāre*; ***dejeråte*** f. pl. „degerate” ← *dejerå* (< lat. *******dēgĕlāre*); ***maritåtę***, ***maritåta***, ***meritåta*** f. „măritată” ← *maritå (se)/ meritå (se)* (< lat. *marītāre*); ***nascút*** „născut” ← *nåşte* (< lat. *nascĕre*); ***rescĺís*** „deschis” ← *rescĺíde* (< lat. *dĭsclūdĕre*); ***saråt*** „sărat” – se raportează la verbul ir. *sarå* (< lat. *salāre*) al cărui participiu se utilizează şi cu valoare adjectivală; ***secåt*** „uscat” ← *secå* (< lat. *sĭccāre*); ***spårt*** „spart” ← *spårje* (< lat. *spargĕre*); ***stins*** „stins” ← *stínje* (< lat. *exstinguĕre*); ***stricåt*** „stricat” ← *stricå* (< lat. *extrīcāre*); ***udåt***, ***udát*** „udat”, „ud” ← *******udå* (< lat. *ūdāre*); ***uscåt*** „uscat”, „uscăţiv/slab (despre oameni)” ← *uscå* (< lat. *exsūcāre*); **adjectiv ← participiu** (de la verbe formate în interiorul dialectului, tot de la baze latineşti): ***ămpríns*** „aprins” ← *(ă)mprínde* < *(ăn-/ăm-)* + *(a)prínde*; ***nabít*** „înălbit” ← *nåbi* (vezi *supra*); ***zacĺís*** „închis” ← *zacĺíde* < *za-/ze-* + *(ăn)cĺide*.

e) adverb ← participiu:

(a)mănåt „târziu”, existent probabil încă din româna comună, dezvoltat din *(amâna)* – derivat verbal din ir. *******amâne* adv. (= *a* + *mâne*) < lat. *ad-māne*.

f) adverb ← gerunziu:

(ă)mnắnda „pe jos, pedestru” ← *(ă)mnå/(â)mnå* (< lat. *ambŭlāre*) + *-ănda*; ***tragắnda*** „cu căruţa” ← *tråje* (< lat. *tragĕre*) + *-ănda*.

g) adverb ← substantive:

damarćaţa „dimineaţa” ← *damarćţę* (< lat. *de *manĭtia*); ***nópta*** „noaptea” ← *nópte* (< lat. *nox, noctem*); ***sćra***, ***sćrę*** „seara” ← *sćra/sćrę* (< lat. *sēra, -am*); ***zí(®)a*** „ziua” ←*zí(®)a* art. (< lat. *dīes, -em*).

Consideraţii finale

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

Prezentarea celor cinci categorii de formaţii lexicale interne de la baze latineşti relevă limitele, sărăcia şi imposibilitatea revitalizării stratului lexical de origine latină din vocabularul istroromânei prin resursele proprii, deci prin materialul lingvistic preexistent. Analizând aceste clase de cuvinte formate prin derivare cu prefixe şi sufixe, prin compunere şi prin schimbarea valorii gramaticale, ies în evidenţă, pe de o parte, resursele limitate de a forma cuvinte noi, iar pe de altă parte, slaba productivitate a acestor resurse pentru a da naştere unor forme lingvistice noi. În sfera **derivării** dovedeşte productivitate prefixul aspectual perfectiv *po-* (de origine slavă) ataşat unui număr însemnat de verbe istroromâne moştenite din latină, la care se adaugă sufixele substantivale *-ič/-iţ/-it″*(pentru a forma diminutive de gen masculin), *-iţę/-iţa* (pentru a forma derivate feminine diminutivale şi moţionale), precum şi sufixul aspectual *-vę́®* ataşat verbelor moştenite din latină. Subliniem faptul că, deşi prefixele şi sufixele verbale aspectuale sunt mărci ale unei categorii gramaticale (aspectul verbal dezvoltat în istroromână sub influenţa croatei), ele pot fi considerate drept resurse lingvistice prin care se formează cuvinte noi, întrucât, pe lângă funcţia gramaticală pe care o actualizează, au şi o funcţie lexicală în sistemul limbii (Klepikova 1960, p. 170). În ceea ce priveşte **cuvintele compuse**, constatăm detaşarea din punct de vedere numeric a adverbelor faţă de toate celelalte clase gramaticale ce conţin cuvinte compuse. Adverbele compuse îşi dovedesc vigoarea tocmai datorită necesităţilor concrete ale vorbitorului de a delimita spaţial şi temporal raportarea sa la ceea ce spune. Multe dintre aceste adverbe vin din epoca de unitate a românei (anterioară separării dialectale), altele s-au dezvoltat în interiorul dialectului din materialul lingvistic moştenit, iar altele reprezintă construcţii hibride după model croat formate cu resurse lingvistice proprii, dar şi cu elemente împrumutate din croată. Prin **conversiune** rezultă un număr însemnat de adjective dezvoltate din participiile verbelor de origine latină.

Printre explicaţiile ce se pot oferi acestei situaţii referitoare la limitele formării de cuvinte noi pe baza unor elemente de origine latină ar putea fi amintite: 1. *necesitatea redusă de a crea cuvinte noi* într-o

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

comunitate lingvistică ce are un număr redus de vorbitori, număr aflat într-o continuă descreştere, şi care foloseşte acest cod lingvistic în comunicarea curentă de tip familiar (arie relativ limitată tematic şi din punctul de vedere al formelor lingvistice pe care le utilizează); 2. *bilingvismul vorbitorilor de istroromână*, ce favorizează împrumuturile directe din croată, dictate de necesităţile de moment ale exprimării lingvistice ce întâmpină o seamă de „obstacole" generate de limitele resurselor lexicale din dialect (Kovačec 1971, p. 162).

BIBLIOGRAFIE

Bărdăşan 2009 = Gabriel Bărdăşan, *Elementul latinesc din lexicul dialectului istroromân*, Timişoara, 2009 (teză de doctorat coordonată de prof. univ. dr. Vasile Frăţilă).

Dahmen, Kramer 1988 = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istrorumene di Ugo Pellis.* Parte prima: Questioni 1–1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge", 13, 1988, p. 209–281.

FC = *Formarea cuvintelor în limba română*, redactori responsabili: Acad. Al. Graur, Mioara Avram, vol. II. *Prefixele*, de Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Florica Ficşinescu, Cristina Gherman, Finuţa Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu, Laura Vasiliu, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1978.

FD = „Fonetică şi Dialectologie", Bucureşti, I, 1958 şi urm.

Frăţilă 2002 = Vasile Frăţilă, *Terminologia corpului omenesc în dialectul istroromân*, în idem, *Studii de toponimie şi dialectologie*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2002, p. 211–312.

Frăţilă 2004 = Vasile Frăţilă, *Termeni istroromâni referitori la regnul animal*, I. *Ovine, caprine, cervide*; II. *Bovine şi cabaline*, în idem, *Cercetări de onomastică şi dialectologie*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2004, p. 235–262.

Frăţilă, Bărdăşan 2010 = Vasile Frăţilă, Gabriel Bărdăşan, *Dialectul istroromân. Straturi etimologice*, partea I, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2010.

Klepikova 1960 = G. P. Klepikova, *Funcţiile prefixelor verbale de origine slavă în dialectul istroromân*, în FD, II, 1960, p. 169–207.

Klepikova 1963 = G. P. Klepikova, *Prefixul de origine slavă* po- *în dialectul istroromân*, în, FD, V, 1963, p. 69–81.

Kovačec 1971 = Kovačec August, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1971.

Morariu 1932 = Leca Morariu, *De-ale cirebirilor*, II. *Texte din Bârdo, Sucodru şi Grobnic* (extras din „Codrul Cosminului", VII, 1930, Buletinul Institutului de

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

Istorie şi Limbă de la Universitatea din Cernăuţi), Cernăuţi, Institutul de Arte Grafice şi Editura „Glasul Bucovinei”, 1932.
Pascu 1916 = G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1916.
EWR = Sextil Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, I. *Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, Heidelberg, Karl Winter, 1905.
Sârbu 1995 = Richard Sârbu, *Aspectul verbal în dialectul istroromân*, în *G. I. Tohăneanu 70*, Timişoara, Editura Amphora, 1995, p. 469–477.

ABREVIERI

adj. = adjectiv, adjectival;
adv. = adverb, adverbial;
ar. = aromân(ă);
art. = articulat;
augm. = augmentativ;
clas. = clasic(ă);
com. = comun(ă);
comp. = compus(ă);
conj. = conjuncţie; conjuncţional(ă);
cr. = croat(ă);
diminut. = diminutiv; diminutival;
dr. = dacoromân(ă);
f. = feminin;
ir. = istroromân(ă);
it. = italian(ă);
lat. = latină; latinesc;
lat. = latină; latinesc;
m. = masculin;
n. = neutru;
pl. = plural;
pl. tant. = pluralia tantum;
prep. = prepoziţie, prepoziţional(ă);
pron. = pronume, pronominal;
refl. = reflexiv;
S = Suşnieviţa;
s./subst. = substantiv;
scr. = sârbocroat(ă);
sg. = singular;
sl. = slav(ă);
v. = vechi, veche;
vb. = verb; verbal.

WORD FORMATIONS DERIVED FROM INHERITED LATIN STEMS IN THE ISTRO-ROMANIAN DIALECT LEXICON (*Abstract*)

The present study, *Word Formations Derived from Inherited Latin Stems in the Istro-Romanian Dialect Lexicon*, aims to verify the vitality of the Istro-Romanian lexical stratus inherited from Latin from the point of view of its capacity to develop, with internal resources, new words. In this respect, our paper contains an analytical and syntetical presentation of the Istro-Romanian lexicon, which has developed based on primer words (stems) inherited from Latin. The lexical corpus has been divided into five categories, depending on the mechanism involved in a particular word forming: *agglutinated formations by prefixation*, *agglutinated formations by*

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)

suffixation, *back-formations*, *compounds*, *words derived by conversion* (or *zero derivation*).

Our study has revealed a rather weak internal capacity of creating new words in Istro-Romanian, and, implicitly, the limits and even the impossibility of revitalising the Istro-Romanian lexicon of Latin origin. Among the factors that might explain these facts, two are prominent: *there is not much need for creating new* words in a small community that uses this linguistic code exclusively for familiar-like communication, and, more important, *the bilingualism of the Istro-Romanian speakers favours the direct word loans* from Croatian, due to the momentary necessities in communication.

CUVINTE-CHEIE: *lexic istroromân*, *cuvinte moştenite din latină*, *categorii de formare a cuvintelor*, *mijloace interne de formare a cuvintelor*, *bilingvism*, *cuvinte împrumutate din croată*.

KEYWORDS: *Istro-Romanian vocabulary*, *words inherited from Latin*, *word-forming categories*, *internal means of creating new words*, *bilingualism*, *word loans from Croatian*.

Universitatea de Vest
Timişoara, Bd. Vasile Pârvan, 4
bargabi@gmail.com

BDD-V718 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:11:06 UTC)